

Can Dündar

BİR AND

Bir Ömür, Ardına Bakmadan...

CAN DÜNDAR

BİRAND

Bir Ömür, Ardına Bakmadan...

© 2012, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kasım 2012

Bu kitabın 1. baskısı 30000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Cem Alban

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak resmi: Cem Talu

Kapak baskı: Azra Matbaası

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

ISBN 978-975-07-1567-9

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

CAN DÜNDAR

BİR AND

Bir Ömür, Ardına Bakmadan...

Can Dündar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Lüsyen, 2010

Canım Erdalım Sevgili Babacığım, 2011

Aşka Veda, 2012

Yağmurdan Sonra, 2012

Uzaklar, 2012

Savaşta Ne Yaptın Baba?, 2012

Büyülü Fener, 2012

Kırmızı Bisiklet, 2012

Yakamdaki Yüzler, 2012

Yârim Haziran, 2012

Benim Gençliğim, 2012

Yüzyılın Aşkları, 2012

Anka Kuşu, 2012

Ben Böyle Veda Etmeliyim, 2012

Sarı Zeybek, 2012

CAN DÜNDAR, 16 Haziran 1961'de Ankara'da doğdu. 1982'de AÜ, SBF Basın Yayın Yüksek Okulu'ndan mezun oldu. 1986'da İngiltere'de London School of Journalism'ı bitirdi. 1988'de, ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde Siyaset Bilimi dalında yüksek lisansını tamamladı. 1996'da aynı bölümde doktora derecesi aldı. 1979 yılından beri gazetecilik, belgesel yapımcılığı, TV programcılığı yapıyor. 2001 yılından beri *Milliyet* gazetesinde köşe yazıları yazıyor. Kitapları: *Demirkırat* (M.A. Birand ve B. Çaplı'yla birlikte, 1991), *Sarı Zeybek* (1994), *12 Mart: İhtilalin Pençesinde Demokrasi* (M.A. Birand ve B. Çaplı'yla birlikte, 1994), *Gölgedekiler* (1995), *Hayata ve Siyasete Dair* (1995), *Yağmurdan Sonra* (1996), *Ergenekon* (Celal Kazdağlı'yla birlikte, 1997), *Yârim Haziran* (1998), *Benim Gençliğim* (1999), *Köy Enstitüleri* (2000), *Nereye?* (2001), *Yaveri Atatürk'ü Anlatıyor: Salih Bozok'un Anıları* (2001), *Uzaklar* (2002), *Yükselen Bir Deniz* (2002), *Savaşta Ne Yaptın Baba?* (2003), *Bir Yaşam İksiri: Dr. Nejat F. Eczacıbaşı* (2003), *Mustafa Kemal Aramızda* (Ülkem Özge Sevgililer'le birlikte, 2003), *Büyülü Fener* (2003), *Duvar* (Ege DüNDAR'la birlikte, 2003), *Yıldızlar* (2004), *Sedat Alp: İlk Türk Hititoloğun Yaşam Öyküsü* (Fatma Sevinç'le birlikte, 2004), *Kırmızı Bisiklet* (2005), *Nâzım* (2005), *İlk Durak-İETT* (Nebil Özgentürk'le birlikte, 2005), *Özel Arşivinden Belgeler ve Anılarıyla Vehbi Koç I.* (2006), *Yüzyılın Aşkları* (2006), *Karaoğlan* (Rıdvan Akar'la birlikte, 2006), *İsmet Paşa* (Bülent Çaplı'yla birlikte, 2006), *Yakamdaki Yüzler* (2007), *Ecevit ve Gizli Arşivi* (Rıdvan Akar'la birlikte, 2008), *Ben Böyle Veda Etmeliyim: İsmail Cem* (2008), *Özel Arşivinden Belgeler ve Anılarıyla Vehbi Koç II.* (2008), *Mustafa* (2009), *Anka Kuşu* (2009), *Lüsyen* (2010), *Canım Erdalım Sevgili Babacığım* (2011), *Aşka Veda* (2012), *Birand / Bir Ömür, Ardına Bakmadan* (2012).

İçindekiler

Önsöz	11
1. Doğum	15
2. Dram	24
3. Dönüşüm	35
4. Talih kuşu	71
5. Günlük	81
6. Araf'ta	87
7. Dönüş	111
8. Milliyet	122
9. Cemre	138
10. Mektuplar	155
11. Saklambaç	160
12. İhtilal	167
13. İzdivaç	174
14. Brüksel	190
15. Kıbrıs	203
16. Umur	215
17. Zirvede	224
18. Moskova	243
19. 32. Gün	250
20. Mayınlı arazide	267
21. Demirkırat	295
22. Cadı kazanı	306
23. Yeniden doğuş	320

24. Yeşil	334
25. Andıç	343
26. Hayata dönüş	362
27. Anchorman	373
28. Kanser	386
Dizin.....	403

Önsöz

Biyografi yazmak zor.

Hem yazan hem yazılan açısından...

Çünkü bugüne dek yazılanların bir kısmı, ya uçurasiya övmek ya batırasıya yermek amacıyla kaleme alınmış kitaplar...

Ele aldığı portreye mesafeli duran, onu doğrusu yanlışıyla tarihsel bir perspektif içine oturtan, onun yaşadıklarından okur için hayat dersleri damıtan, objektif eserler çok nadir.

2010 yazında Bodrum'daki yazlığındaki bir sohbette Mehmet Ali Birand'a medya deneyimini bir kitap yapmasını önermişim.

O da yeni bir kitaba enerjisi olmadığını söylemiş, "Benimle ilgili bir şey yazılacaksa senin yazmanı tercih ederim," demişti.

Çeyrek asırlık bir hukukumuz vardı. Birlikte onca program yapmış, onca badire atlatmış, onca sır paylaşmış, en ufak bir kırgınlık yaşamamıştık.

Her zor günde birbirimizin yanında, arkasında olmuştuk.

Ta 1994'te "bana verdiği sınırsız destek ve içten dostluğu için" imzaladığım fotoğrafı, çalışma odasında asılı duruyordu.

Tablo buyken "ideal bir biyografi"nin gerektirdiği "mesafe" koşulunu sağlayabilir miydim?

"Portre"ye adil davranabilir miydim?

İki şeye güvendum:

Birincisi, bunca yıl doğruda yanında durduğum gibi yanlış da büyük içtenlikle söyleyebilmişim Birand'a... Onunla çalışmış herkes, eleştiri göğüslemekteki ferahlığını bilir. Yüzüne söyleyebildiğim şeyi, kitabına yazmak zor olmayacaktı.

İkincisi, onun da "kendisinin dikte ettirip benim kaleme alacağım, danışıklı yazılmış bir hayat öyküsü" istemeyeceğini biliyordum.

Nitekim kitaba girişmeye karar verdiğimizde şunu söyledi:

"Bu, senin kitabın... Ben sadece anlatırım, arşivimi açarım, sorduğunu

cevaplarım. Ötesi senin işin... İsteddiğinle konuşur, dilediğini yazarsın. Ben de kitabı, piyasaya çıktığında herkesle birlikte okurum.”

Aynen öyle yaptı.

2012’nin Ocak ayında haftalar sürecekle söyleşiler serisine başladık. Maziye dönük uzun bir yolculuğa çıktık.

Yazılarının, ekran telaşının, kemoterapi seanslarının arasında inanılmaz bir gayretle zaman ayırdı, kimi zaman heyecan kimi zaman hüznle anlattı.

O zaman, buzdağının altını gördüm ve inanmadım:

Yıllarca omuz omuza çalıştığım insanın mazarını meğer hiç bilmiyordum.

Dinledikçe bunun, “bana onca emek vermiş, herkesin tanıdığı bir insana vefa kitabı” olmanın çok ötesine geçebileceğini hissettim.

Bu öyküde, Amerikalıların *self-made man* dedikleri türden bir “kendini var eden adam” portresi gizliydi.

Mazarını yenerek istikbalini inşa etmişti.

Kader, hayatıyla top sektirir gibi oynamıştı adeta:

Onu defalarca zirveye çıkarmış, hemen ardından yere çakmıştı.

Dikenli bir çocukluğun içinden yara bere içinde ayağa kalkmış, iradesinin ve hırsının ipine tutunarak mütemadiyen tırmanmış ve şans perisinin de yardımıyla zirveye çıkmıştı.

Her sayfada ayrı bir “zorluklarla nasıl başa çıkılır” dersi vardı.

Hataları, sevdalarıyla inanılmaz bir gazetecilik kariyeri vardı.

O kariyerin fonunda, Türkiye’de gazetecilik yapmanın, mayınlı tarlada yürümeyi andıran serüveni vardı.

Ve nihayet karanlık bir tünelin aydınlığa kavuştuğu çocukluk dönemi gibi, finalde de yine bir hastalıkla girilen karanlık tünelden nasıl ışığa çıkılabileceğine, kanserle nasıl mücadele edilebileceğine dair umut mesajları vardı.

Çocukken kendini dışlanmış hissettiğinde yalnız başına bir trene binip son istasyona gider, geri dönermiş Birand...

Uzun söyleşimiz bittiğinde, o çocukla konuştuğumu hissettim:

Ameliyatla “son istasyon”u görmüş, geri dönmüştü.

Şimdi eskisinden çok daha özgüvenli ve rahattı.

Kaybedeceği bir şeyi kalmamış, hayatıyla hesaplaşmış insanların olgunluğu ve samimiyetiyle anlatmıştı.

Birand’dan sonra onu tanıyanlarla konuştum.

En başta eşi Cemre ve oğlu Umur’la...

Muhtemelen onlar için de bütün bir hayatı gözden geçirme, silkeleme şansını oldu. Ve bu virajlı yolculuğun bütün keyfini, kasisini, tüneline, bariyerini, kazasını, hiç laflarını esirgmeden, içtenlikle anlattılar.

Aydın Doğan, Ertuğrul Özkök, Hasan Cemal, Volkan Vural, Sami Ko-

hen, Ural Birand, Köksal Bayraktar, Reha Uzel, Mehmet Eymür, Murat Sungar, Deniz Arman, Süleyman Sarılar, bu kitap için Birand'la ilgili anılarını naklettiler.

Onu tanıyan onlarca isimden de küçük tanıklıklar derledim.

Cemre, ailenin özel arşivini güvenle açtı ve son derece ilginç günlükler, mektuplar, fotoğraflar ortaya çıktı.

Birand'ın, 6-7 Eylül'ün, Talat Aydemir'in darbe girişiminin, 27 Mayıs'ın, Yassıada'nın, Kanlı Pazar'ın, 12 Mart'ın, 12 Eylül'ün, 28 Şubat'ın, Sovyetler'in çöküşünün, Berlin Duvarı'nın yıkılışının vs. içinden nasıl yürüyüp geçtiğine ve tanık olduğu bu tarihi olayların onun kişiliğini nasıl şekillendirdiğine de tanıklık ettim.

Bütün bu malzemeyi önüme sererek ve mümkün olduğunca objektif olmaya gayret ederek yazmaya koyuldum.

Bazen "Mehmet Ali"ydi kahramanım; bazen "Birand"dı.

Belli bir aşamada, kitabın ortalarından itibaren, anlattığım öykünün içine ben de dahil oldum. Orada kendimi gizlemek, "dışarıdan yazmak", okuru kandırmak olurdu. Dürüst olmaya çalıştım; zaman zaman "birinci tekil şahıs"a döndüm; "mesafe"yi kaldırıp kendimi de tanıklar arasına yazdım.

Tahminen Birand, kendisinden habersiz hazırlanmış bir yaş günü partisine katılır gibi okuyacak bu kitabı...

Ortaokul yıllarında yazıp bir daha hiç eline almadığı günlüğünü, ameliyata girerken en yakın dostuna yazdığı mektubunu, Vehbi Koç'la yazışmalarını, Cemre'ye ilanı aşk eden satırlarını, muhtemelen o yıllardan sonra ilk kez o da sizlerle birlikte okuyacak, yarım asır önceki duygularıyla, eşinin, oğlunun, arkadaşlarının, meslektaşlarının anıları, kırgınlıkları, hayranlıklarıyla ilk kez yüzleşecek.

Evet, sözünü tuttu ve kendisini anlatan bu kitabı yayımından önce okumadı.

Her şey bittiğinde, kitabın kapağında, onun içeriğe yansıyan değişik duygu hallerini de görüntüleyen Cem Talu'nun karşısına geçtik ve yirmi yıllık bir fotoğrafın önünde yeniden poz verdik.

Vakit ayırıp bu kitaba söyleşileriyle katkı sunanlara teşekkür borcum var.

Son dönem Birand'ın en yakınında yer alan gençlerden Günel Cantak, kitabın araştırmasında ve yazımında baştan sona bana çok yardımcı oldu. Nazan Gezer, her zaman olduğu gibi kitaba verdiği emekle yanımda durdu. İçtenlikle teşekkür ediyorum.

Bütün söyleşileri baştan sona kaydederek bu yolculukta bize eşlik eden kameraman İsmail Özmeral'e ve bazı deşifreleri üstlenen Çağla Aydemir'e de, "Elinize sağlık," diyorum.

Aile arşivi için Cemre Birand'a, Galatasaray Lisesi arşivi için okul yönetimine, Vehbi Koç arşivi için Semahat Arsel, Oya Ünlü Kızıl ve Şeniz

Can Dündar ve Mehmet Ali Birand, yirmi yıllık fotoğrafın önünde dostluk tazeliyor.
(Fotoğraf: Cem Talu)

Akan'a teşekkürler...

Türkiye'nin internetteki en başarılı arşivi saydığım Milliyet arşivinden çok yararlandık. Emeği geçenleri şükranla anıyorum.

Kitabın editörlüğünü üstlenerek büyük emek veren Cem Alpan'a, her satırını titizlikle elden geçiren Zerrin Özalp Öztarhan'a, bütün Can Yayınları ekibine ve kapak fotoğrafını çeken Cem Talu'ya içtenlikle şükranlarımı sunuyorum.

Son olarak, birçok kitabımı olduğu gibi bunu da ilk okuyan, düzelten, eleştiren, destekleyen, bu serüvenin tanıklarından, sevgili eşim Dilek Dündar'a teşekkür ediyorum.

Kitabı, sadece her gece ekrandan evlerinize konuk ettiğiniz bir ismin bilinmeyen dünyasını ele veren bir biyografi olarak değil, aynı zamanda zorluklar içinde yetişen bir insanın hayatla baş etme, zirveye yürüme yolculuğu ve "Türkiye'de gazetecilik kılavuzu" olarak da ibretle okuyacağını- zı umuyorum.

"Ardına bakmadan" yaşanmış bir ömrün, ardına bakmaya çalıştım.
Dilerim hakkını verebilmişimdir.

CAN DÜNDAR
Kasım 2012

1

Doğum

Savaş yıllarının İstanbulu genelde kasvetli bir ıssızlık içinde resmedilir. Halbuki ondan ibaret değildir.

Karartma gecelerine, ekmek karnelerine inat hayat, bildiği eski seyrindedir.

1941 yılının 8 Aralık Pazartesi gecesi de öyleydi.

İzzet Bey ile dokuz aylık hamile eşi Mürüvvet Hanım, karlı havada eski püskü bir otobüse atlayıp Erenköy'deki konaklarından Kadıköy'e gitmiş, oradan vapurla Karaköy'e geçmiş, önce tünel sonra tramvaya binip iki saati bulan bir yolculuğun ardından Taksim'e varmış, o devrin tabiriyle "İstanbul'a inmişler"di.

Tepebaşı Komedi Tiyatrosu'nda, Vasfi Rıza Zobu'nun yeni oyununun galasına davetliydiler.

Vasfi Rıza Bey, aile dostlarıydı. Arada İzzet Beylere Erenköy'e gelir, konağın yazlık bahçesinde karikatürcü Necmi Rıza'nın, Dümbüllü'nün ustası Kel Hasan'ın da katıldığı, eğlenceli ortayunları sahnelerdi.

O gece yakın dostları için özel locada yer ayırtmıştı.

Hakikaten komik bir piyesti. Vasfi Rıza, seyirciyi kahkahadan kırıp geçiriyordu. Mürüvvet Hanım, burnundaki karnını hoplata hoplata o kadar güldü, o kadar güldü ki, perde kapanır kapanmaz önce doğum sancıları başladı; ardından suyu geldi.

Apar topar tiyatroyu terk edip Sıraselviler'deki Alman Hastanesi'ne koşturdular.

Takvimler, 8 Aralık'tan 9'a dönmüştü.

Mehmet Ali Birand, dünyaya ilk sesi o sabah verdi.

O günden sonra ne zaman Vasfi Rıza'yla karşılaşsa usta oyuncu ona, "Unutma, senin gerçek eben benim," diyecekti.

Hem kitap hem hayat için eğlenceli bir giriş değil mi?

İzzet Bey.

Mürüvvet Hanım.

Ne yazık ki sonrası öyle değil...

Doğum sırasında ebenin yanlış darbesi sonucu, bebeciğin burnu kırıldı. İlk darbeyi, doğuşta yemişti. Çarpık burnu, ancak yıllar sonra bir başka kazada, bir trafik kazası sonrasında düzelecekti.

Bir vodvilin ilk perdesi esnasında, tatlı kahkahalar arasında dünya kapısını zorlayan bebek, uzun süre o kahkahalardan uzak kalacak ve Kemalettin Tuğcu romanlarına taş çıkartırcasına acılar yaşayacaktı.

Biz şimdi Mehmet Ali bebeği, Alman Hastanesi'nde, kendisini inceleyen ebeveyni ve onu bekleyen felaketle baş başa bırakalım; adını aldığı dedesinden başlayarak soy köklerine bakalım...

Birand'ın babası İzzet Bey, adını Sultan II. Abdülhamid'in Posta Nazırı İzzet Efendi'den almış.

Sultan'ın matbuatı kontrol hastalığı düşünülürse Posta Nazırı, Saray'ın çok güvendiği bir bürokrat olmalı...

Nitekim İzzet Efendi'nin en mühim işlerinden biri, Jön Türklerin Paris'ten gönderdiği gizli mektupların memlekete girişini önlemekmiş.

İzzet Efendi, Zehra Hanım'la evliymiş.

Mehmed Ali Bey.

Fevziye Hanım.

Arapkir göçmeni bir aileden olan Zehra, güzel, akıllı ve otoriter bir kadıymış. Tek derdi, çocuk sahibi olamamasıymış.

Sonunda Zehra Hanım, kız kardeşinin kızı Fevziye'yi evlat edinmiş. Onu büyütmüş, eğitimiyle bizzat ilgilenmiş. Ona ut, santur, Fransızca dersleri aldırılmış.

Fevziye'nin Fransızca derslerine Mehmed Ali adında bir öğretmen geliyormuş.

Bu yakışıklı öğretmen, XIX. yüzyılın ortalarında Manastır'da doğmuş.

Altı yaşındayken anne babasını Makedonya'da Sırp komitacıların Türk mahallesine yaptığı bir baskında kaybetmiş. Ortada kalan çocuğa, bir komşu kadın sahip çıkmış. Onu önce Selanik'e, oradan vapurla İstanbul'a getirmiş. Darüşşafaka'ya teslim etmiş.

Mehmed Ali, yaşadığı güçlüklerle rağmen okulda muvaffak olmuş. Başarıyla idadi diploması aldıktan sonra da Posta Telgraf İdaresi'nde memuriyete başlamış. Yurtdışına staja yollanmış, Fransızcasını ilerletmeyi başarmış.

Posta Nazırı'nın 15 yaşındaki kızına Fransızca öğretmen aranınca da ilk akla gelen isim o olmuş.

Dersler esnasında Fevziye, Mehmed Ali'ye tutulmuş. Bunu teyzesi Zehra Hanım'a söylemiş. Konu, Nazır İzzet Efendi'ye aktirilmiş.

İzzet Efendi, Mehmed Ali'yi çağırıp, "Fevziye evlilik çağına

Fikret Birand, İnci Birand, Rüştü Uzel, İzzet Birand (ayaktakiler, soldan sağa).
Vildan Uzel, Fevziye Birand, Mürüvvet Birand (oturanlar, soldan sağa).

geldi. Senin onunla izdivacını münasip buluyorum, ne dersin?” diye sormuş.

Mehmed Ali, “Emir buyurursunuz efendim,” cevabını vermiş.

İzdivaç böylece gerçekleşmiş.

İzzet Efendi, genç çiftle düğün hediyesi olarak Erenköy’de Et-hem Efendi Caddesi’nin sonunda, çamlarla dolu bir bahçe içindeki üç katlı konağı hediye etmiş.

Onlar da 1900 yılında doğan ilk çocuklarının adını, İzzet Efendi’nin şanını yaşatsın diye “İzzet” koymuş.

Mehmet Ali Birand’ın babası İzzet, işte böyle doğmuş.

Sevimli, hareketli, fakat biraz disiplinsiz bir çocukmuş.

Kardeşi Fikret’le birlikte Saint Joseph’te leyli okumuş. Sonra kız kardeşleri Vildan doğmuş. İzzet, liseyi bitirmiş ama Cihan Harbi’nin patlaması nedeniyle öğrenimine devam edememiş.

Harpten sonra Erenköy’deki konak canlanmış. Artık delikanlı olan İzzet, dededen devraldığı konakta, gramofonların dans melodileri çaldığı, kızlı erkekli partiler vermeye başlamış.

Çevrede, Konyalı Topbaşlar, Kurukahveci Mehmet Efendiler gibi İstanbul’un tanınmış aileleri varmış.

İnönü kabinelerinin değişmez Maliye Bakanı Fuat Ağralı ile Gülsin Onay'ın dedesi, Fen Fakültesi Dekanı, ilk doktoralı Türk matematikçi Prof. Kerim Erim de komşularıymış.

Bu ailelerin çocuklarının da katıldığı konak partilerinin müdavimlerinden biri de Mürüvvet Hanım'mış.

Kadıköy'deki Fransız Lisesi'nde okuyan bu genç kız, konağa gide gele İzzet'le yakınlaşmış; aralarında duygusal bir ilişki başlamış.

Ve gün olmuş Mürüvvet, konağa gelin gelmiş.

Böylece Mehmet Ali Birand'ın annesi Mürüvvet Hanım'ın hikâyesi başlıyor...

Aslında Mehmet Ali Birand, ailesinin soyunu, yıllarca merak etmemiş.

Ta ki oğlu Umur doğuncaya kadar...

Eşi Cemre, ailenin köklerini öğrenmek için Birand'ın dayısı, Mahmut Dikerdem'e bir mektup yazıp, "Bu çocuk nereden geliyor? Kökleri nerededir?" diye sormuş.

Gelen cevaba şaşakalmışlar:

Mehmet Ali Birand, anne tarafından Kürt'müş.

Dedesi Şerif Bey, şimdi Elazığ'ın bir ilçesi olan, o zamanlar Diyar-ı Bekr (Diyarbakır) vilayetine bağlı Ergani Madeni sancağının Palu kazasındanmış.

Askerliğini yaparken maiyetine girdiği Enis Paşa, onu da beraberinde Karadeniz Ereğlisi'ne getirmiş.

Orada Enis Paşa aracılığıyla Çamlı Kömür Ocakları'nın sahibi, zengin bir ağa olan Mahmud Bey ve kızı Seniye'yle tanışmış.

Aradaki yaş farkına rağmen Seniye'ye tutulmuş.

Yakışıklı Şerif'i aileye içgüveysi almışlar.

Fakir oğlanla zengin kızın evliliğinden 1899'da Seyfettin doğmuş, 1906'da da Mürüvvet...

Ancak Şerif Bey, bir süre sonra Ereğli'ye sığamamış. Kayın-pederinin verdiği yüklüce miktar altınla İstanbul'a göçmüş.

Kadıköy'de eskiden Fenerbahçe Kulübü'nün bulunduğu Kurbağalıdere'nin hemen karşısındaki Yoğurtçudere'de büyük, ahşap bir konağa yerleşmişler.

Kızları Şerefnur ile oğulları Mahmut (Dikerdem) orada doğmuş.

Seyfettin ile Mürüvvet'i, Fransız okuluna vermişler.

O ara Şerif Bey, Kadıköy'ün sakin havasından da sıkılmaya başlamış.

Gözü, Pera'daymış.

Ereğli'den getirdiği altınları sermaye yapıp Beyoğlu'nda bir restoran açmış. Mengenli aşçı Abdullah Efendi'yi de ortak olarak almış.

Senelerce İstanbullulara hizmet verecek meşhur "Abdullah Efendi Lokantası" işte böyle doğmuş.

Bir süre sonra Şerif Bey, işleri Abdullah Efendi'ye emanet edip zevki safaya meyletmış.

Hafta boyu Pera'nın tadını çıkarıyor, cuma günlerini de Yorgurtçudere'deki evlerine küfe içinde gelen altını saymakla geçiriyormuş.

Çapkınlık, sigara ve içkiyle renklenen bu sefih hayat, Şerif Bey'i ellili yaşların başında, kalp krizinden götürmüştü.

Geriye ne çuval dolusu altınlar ne de mal mülk; sadece borçlar kalmış.

1924'te dul kalan Seniye, Ereğli'ye dönmemişti. İstanbul'da, babasından gelen paralarla çocuklarını okutmaya çalışmış.

Ancak 1935'te İktisat Vekili Celal Bayar'ın hazırladığı bir kanunla madenler, fazlaca bir istimlak parası ödenmeden devletleştirilince oradan gelen para da kesilmiş. Zengin aile bir anda fakirleşmiş.

Ailede, devletleştirme kararının altında imzası olan Bayar'a karşı nesillerce sürecektir bir antipati yerleşmiştir.

Zaten Birand'a göre ağırlıkla bürokratlardan oluşan ailesi, oldum bittim "katı laik" çizgide ve "İsmet Paşacı"ymış.

Günün birinde evin önünde nara atan bir serseri, mahalleli tarafından terslendiğinde, "Demokrasi geldi ulan, nara atamayacak mıyız?" cevabını verince anlamışlar gelen demokrasinin kendilerine yaramayacağını...

"Boyu devrilesiceler geldi," demişler.

Memleket gibi, aile de yeni bir devre girmek üzereymiş.

Bu kadar soy sop öyküsü yeter.

Biz dönelim Mürüvvet Hanım ile İzzet Bey'e...

Mehmet Ali Birand'ın annesi ile babası 1926 yılında evlendi. İlk çocukları Mehmed, erken doğdu, birkaç hafta sonra öldü. Aile büyük çöküntü yaşadı.

1934'te büyük oğulları Ural doğdu.

İzzet Bey ve Mürüvvet Hanım.

Erenköy’de, demiryolu yakınında, yedi dönümlük bakımlı bir bahçenin içindeki üç katlı ahşap bir konakta yaşıyorlardı.

En üst kat, büyükanneye ayrılmıştı. Onun bir çini sobası vardı. Orta katta ise Nestor Martin marka bir kuzine yanardı.

Çok varlıklı değillerdi ama düzenli gelirleri sayesinde rahat yaşıyorlardı. Hayat, onlara ucuz geliyordu.

İzzet Bey, İnhisarlar İdaresi’nde (şimdiki Tekel) Kaçak Takibat Şubesi müdürüydü. Maceralı bir hayatı vardı. Senede iki defa kendisine bağlı sivil ekiple kaçakçı kovalamak üzere Güneydoğu’ya sefere çıkardı. Yakaladığı kaçak malın bedeli üzerinden prim alırdı.

Hayattan tat almayı bilen, çapkın, esprili bir adamdı.

Söylenildiğine göre Cihangir’de garsoniyer olarak kullandığı birkaç dairesi vardı.

Mürüvvet Hanım, şişman olan eşi perhize başladığında yine âşık olduğunu anlardı.

Hoşsohbet adamdı İzzet Bey... Vazifesi sayesinde tedarik olunan en iyi rakıların, küçük, ince kadehlerde ve sek içildiği, şarküte-

Mürüvvet Hanım,
Erenköy'deki
konağın
penceresinde.

ri ürünlerinin hiç eksilmediği sofrasında konuklarına kaçak takibinde yaşadığı maceraları komik ayrıntılarıyla ve heyecanla anlatırdı.

Bazen de yakın dostu gazeteci Abidin Daver'in teşvikiyle *Cumhuriyet*'te Fransızcadan roman çevirip tefrika ederdi. Çevresine karşı ne kadar neşeliyse ailesine karşı o kadar despottu.

Mürüvvet Hanım ise daha çok kız kardeşiyle ve kendi ailesiyle birlikte olmayı seven, yazları Caddebostan'dan denize girip hayranlık verecek kadar güzel yüzen, canlı, vakur, hoş bir kadındı.

Tepesi attı mı, "Ben Paluluyum, benim Kürt damarıma basmayın," diye diklenirdi.

Üst kattaki babaannenin başı örtülüydü; ama Mahmut dayı komünistti; eve sadece *Cumhuriyet* gazetesi girerdi. Arada eski tüfekler toplanır, Aziz Nesin, Vâ-Nû (Vâlâ Nurettin Bey), Mehmet Ali Aybar gibi dönemin ünlü sosyalistleri gelir, Nâzım Hikmet'ten şiirler dinlenirdi.

İşte dedesinin adını alan Mehmet Ali Birand, İkinci Cihan Harbi'nin ortalarında böyle bir eve doğdu.

Doğduğunda babası şişmandı; yani evde "sulh zamanı"ydı.

İhanetlerden sıtkı sıyrılan Mürüvvet Hanım, artık eşinden ayrılmak üzereyken İzzet Bey nedamet getirerek eve dönmüş, perhizlere son vermiş, kilo almıştı.

Mehmet Ali, o barışmanın bebeği idi.

Ve hemen her bebek gibi doğduğu eve, eşsiz bir neşe, sevinç, heyecan, tebessüm getirmişti.

Mehmet Ali, Erenköy'deki konağın balkonunda.

2

Dram

İstanbul'un kışı ağır olurdu eskiden...

Nüfus azdı; apartman, baca az...

Kar, Balkanlar'dan gelip şehrin üstüne çörekledi mi aylarca kalkmak bilmez, kapı önlerinden sık sık kürense de eksik olmazdı.

1943 yılının öyle karlı bir Şubat gecesi İzzet Bey, aile sofrasında ağır bir içkili ziyafetin ardından göğsünde sancılarla uyudu; sabah geç kalktı; acele giyinip evden fırladı.

Tarih 6 Şubat 1943'tü. Dışarıda kar tipiliyordu.

Gecikme telaşıyla, yedi dakikalık yolu beş dakikada yürüdü.

Erenköy istasyonunda kendini trene attığında nefes nefeseydi. Vagon, dışarının aksine hamam gibi sıcaktı.

Enfarktüs, Kızıltoprak istasyonunda yakaladı 43 yaşındaki İzzet Bey'i...

Haydarpaşa, son durağı oldu.

İzzet Bey, kar fırtınalı Şubat günü, pek تنها bir cami avlusu-
sundan yolcu edildi.

40 yaşındaki Mürüvvet, eskimiş bir konakta, bir ve sekiz yaşında iki erkek çocukla kalakalmıştı.

O hayat dolu kadın bir anda hüznü, durgun, neşesiz, üstüne başına, makyajına saçına özensiz, bedbaht bir dula dönüşüvermişti.

Artık, çocukları için yaşayacaktı.

Ölen eşinin cebinden sadece 145 kuruş çıktı.

Banka hesabı filan bilinmiyordu.

Bundan kırk sene önce, dış haberleriyle Türkiye'ye Avrupa'nın gündemini getirdi; 32. Gün'le, yaklaşık otuz senedir siyasetin nabzını tutuyor.

Yazdığı kitaplarla, çektiği belgesellerle yakın tarihimize ayna tuttu.

Tabuları yıkarak Abdullah Öcalan ve M. Ali Ağca'yla; Thatcher, Mitterrand, Arafat gibi yaşadıkları döneme damgasını vurmuş politikacılarla röportajlar yaptı.

Haber programları, otuz beş yılı bulan köşe yazarlığı, araştırmalar...

Kazandığı sayısız ödül ve adının üstünde kopan fırtınalar...

O hâlâ zirvede; en çok izlenen haber bülteninin *anchorman*'i olarak hemen her gün milyonların karşısına çıkıyor.

Ancak çok azı, ekrandaki adamın ardındaki hikâyeyi bilir. Bebek yaşta babasız kaldığını; talihsiz bir kaza sonucu, çocukluğunu ve gençliğini ameliyatlara geçirdiğini; zorluklar içinde büyüyerek kendini yoktan var ettiğini... Defalarca mayınlı tarlada ilerlediği hayatında, son olarak ölümcül hastalığına karşı görkemli bir mücadele verdiğini. Görkemli... Zira Birand kaybetmeyi de kazanmayı da, başarısızlığı da başarıyı da bilmeyen biri aslında.

Onun tek bildiği ilerlemek, devam etmek; yeni olanı, yapılmamış yapmak...

Her şeye rağmen, ayakta durabildiği müddetçe, kemoterapi odasında bile...

"Kitabı, sadece her gece ekrandan evlerinize konuk ettiğiniz bir ismin bilinmeyen dünyasını ele veren bir biyografi olarak değil, aynı zamanda zorluklar içinde yetişen bir insanın hayatla baş etme, zirveye yürüme yolculuğu ve 'Türkiye'de gazetecilik kılavuzu' olarak da ibretle okuyacağınızı umuyorum," diyor Can Dündar, *Birand / Bir Ömür, Ardına Bakmadan* kitabının önsözünde.

Ve onun çeyrek asırlık çalışma arkadaşı, meslektaşı ve her şeyden önce, bir "yazar" olarak, "ardına bakmadan" yaşamış bu sıra dışı hayatın hakkını fazlasıyla veriyor.

Kapak fotoğrafı: CEM TALU

ISBN 978-975-07-1567-9

9 789730 715679